

Inkoon kulttuuripolku

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seura ry 2010

© Inari Grönholm, Liisa Piironen, Liisa Tarjanne – tekstit

Bo Grönholm –Visuaalinen suunnitelu

KIITOKSET:

Kerstin Karlberg, Nils Kevin, Gammelgårdens Hembygdsmuseum,
Gustav Sundman, Ingå, Länsi-uudenmaan Maakuntamuseo, Raasepori,
Espoon kaupunginmuseo, Emil Cedercreutzin museo, Harjavalta.
Inkoon kunta, Sophie ja Daniel Kawecki, Alex Gustavsson

Suomen Kulttuurirahaston Uudenmaan rahasto

Inkoon kansallispuuku

Inkoon kulttuuripolku

Kestävä kulttuurinen kehitys

Inkoossa on useita valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurikohteita ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita näkymiä, joiden vaaliminen on paikkakunnan asukkaiden ja kunnan tehtävä.

Kestävän kehityksen mukainen kulttuuri parantaa ihmisten ja alueiden hyvinvointia. Se mahdollistaa myös kulttuurien kirjon säilymisen ja eettisen ymmärryksen kehittymisen sukupolvelta toiselle.

Kulttuuripolku on tutustumista omaan elinympäristöön, sen kansanperinteeseen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin ja maisemiin.

Ohjeita:

Tavoitteena on tehdä kävelykierros kirkonkylässä ja tutustua kartan kohteisiin. Jokaiseen kohteeseen liittyy historiallista taustatietoa, pohdittavia kysymyksiä sekä ehdotuksia oppilastehtäviksi.

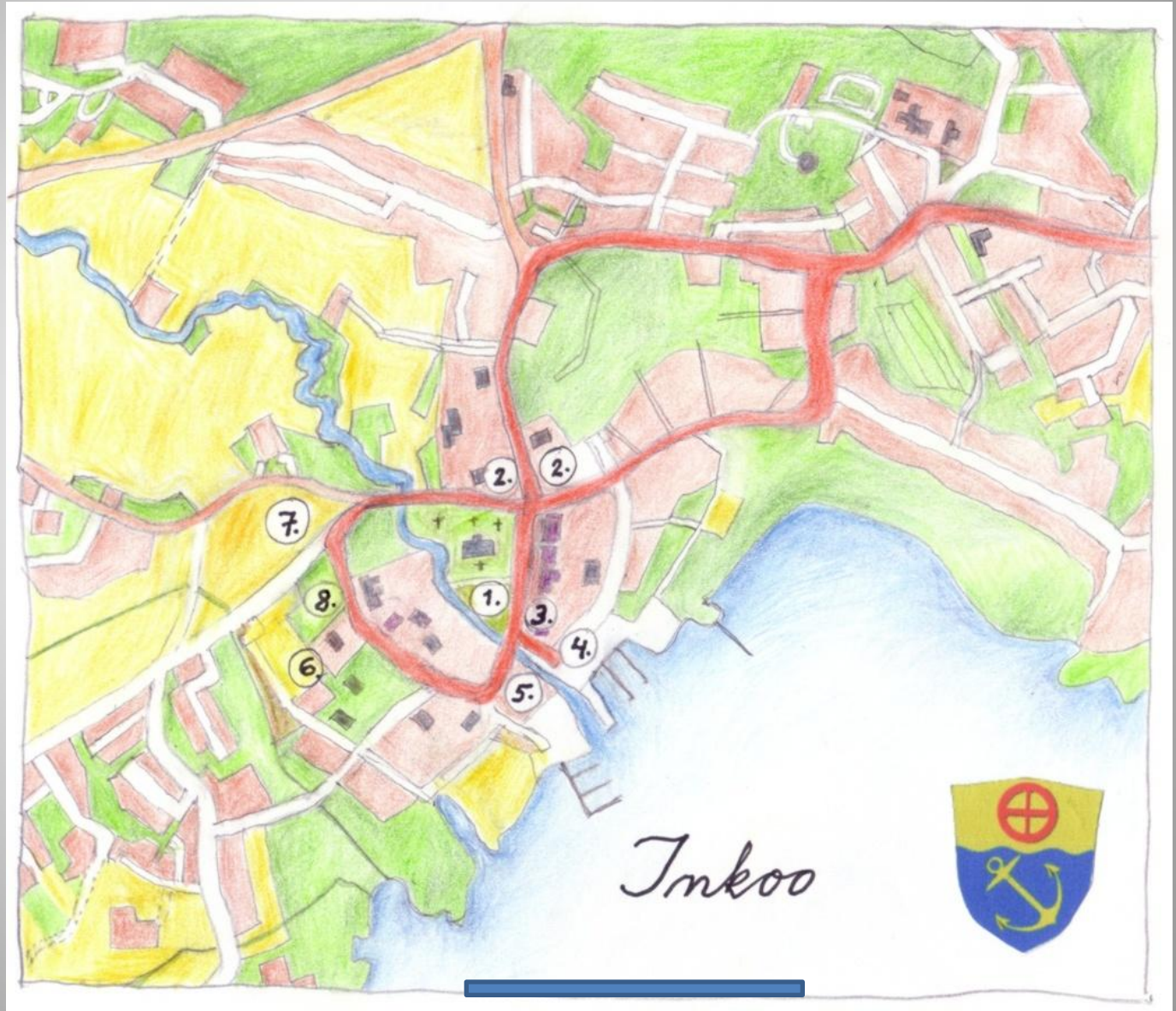
Kulttuuripolun aineisto rakentuu kuudesta osiosta:

1. Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat – *maaperä, maantiede, historia ja asutus*
2. Kärrynpyörä – *kulkuväylät ja maankäyttö*
3. Kirkko keskellä kylää – *kirkkorakennus ja pappilan historiaa*
4. Miten Inkoossa ennen elettiin – *maanviljelys ja talonpoikainen rakentaminen*
5. Tähti ja meripoika – *kalastus, merenkulku ja laivanrakentaminen*
6. Valistuksen kukko – *koulu ja opetus*

Inkoon kulttuuripolku

I.

1. Inkoon kirkko
2. Pappila, pappilan aitta ja navetta
3. Uusi kunnantalo
4. Silta ja satama
5. Kirjasto, entinen kunnantalo. Vastapäätä ensimmäinen osuuskauppa
6. Gammelgårdin museoalue
7. Heimgårdin viljelysmaisema
8. Tammimetsikkö

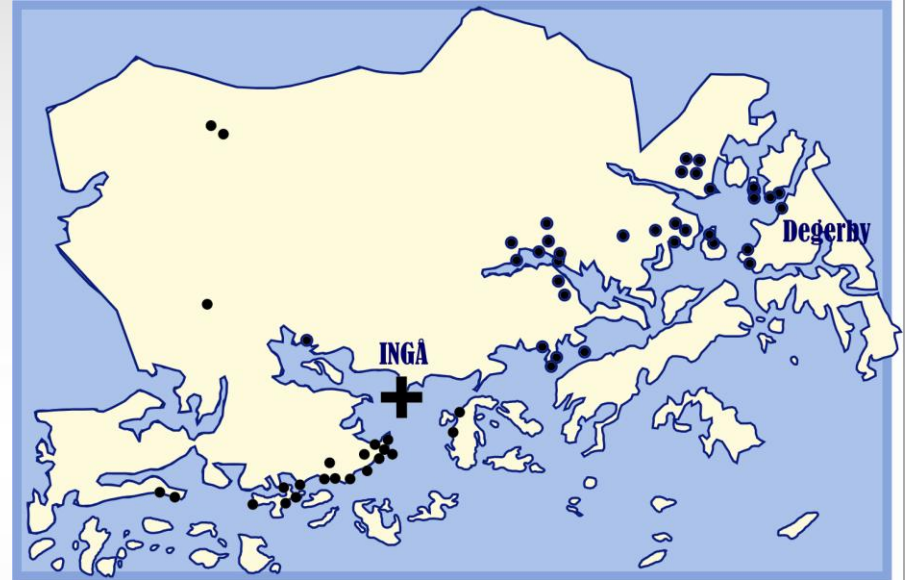
Inkoon kulttuuripolku

Oppaan tietoinesta syvennetään koulussa tai kerhossa ennen kulttuuripolkukierrosta sekä kiertokäynnin jälkeen, jolloin oppilaiden tekemät luonnokset ja havainnot ovat työskentelyn pohjana. Osa tehtävä-ehdotuksista soveltuu etukäteisaineistoksi, osa taas kiertokäynnin jälkeen toteutettavaksi.

Tausta-aineistossa on käytetty runsaasti vanhoja dokumenttikuvia, joiden rinnalla on useasti myös uusi kuva tämän päivän tilanteesta, jolloin voidaan verrata miltä maisemat ja rakennukset ovat näyttäneet aikaisemmin.

Kaikkein tärkein tehtävä oppilaille on kulttuuripolun dokumentointi valokuvaamalla ja piirtämällä.

2.

Inkoon kartta, johon on merkitty arkeologisia löytöjä pronssikaudelta.

Kartasta voit tutkia maanpinnan nousua merestä. Pronssikaudella n. 1200 eaa. meren aallot loiskivat Degerbyn ja Fagervikin pelloilla. Veneellä pääsi Degerbyhyn asti.

3.

Ilmakuva Inkoon kirkonkylästä. Etsi kuvasta kirkko, hautausmaa, kunnantalo, kirjasto, satama, Kyrkfjärdens skola, Gammelgårdenin museoalue ja Inkoonjoki.

Missä maa on noussut merestä
ja joki ja meri kohtaavat

Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

5.

*Koulun kuvataulu
kivikauden
esineistöä ja
asuinympäristöstä
Gammelgårdenin
luokkahuoneessa.*

Pronssikaudelta Inkon Degerbyssä on säilynyt mahtava viisimetrinen hautaröykkiö, luonnonkivistä koottu kumpu, johon oletettavasti on haudattu korkea-arvoinen heimopäällikkö.

6.

Pronssikautinen hauta Nötterkullasta. Pronssikausi ajoitetaan n. 1200 eaa. Hauta on katettu pyöreillä kivillä, jotka ovat sammaloituneet vuosien saatossa.

Pronssikautiset haudat sijoitettiin aina korkeille kummuille, joista oli komea näköala ympäristöön. Kaikkiaan Inkon alueelta on löydetty lähes 60 hautaröykkiötä.

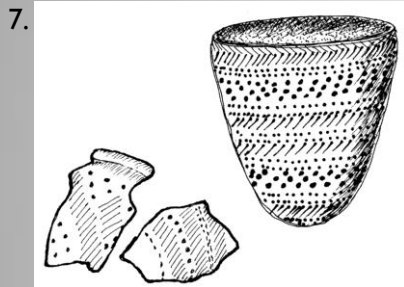
Esihistoriallisen ajan muinaisjännökset, asuinpaikat, haudat, kivikehät, kallio-piirroksiset uhripaikat ovat arvokkaita todisteita elämästä muinaisaikaan

Siksi on tärkeää, että me tunnistamme ne ja tiedämme niiden merkityksen. Tehtävämme on myös suojella niitä ilkiteoilta.

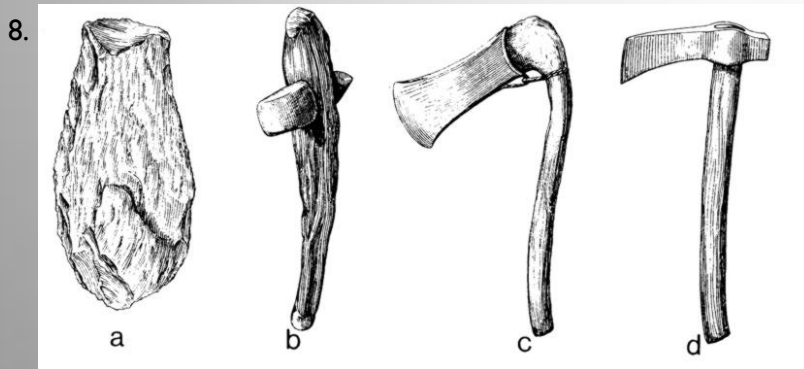
Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

Kaikkein vanhimmat löydöt Insoon alueelta ovat kuitenkin peräisin ajalta 4000 vuotta ennen ajanlaskun alkua, kuten pieniä saviruukun palasia, joihin on tehty jälkiä kammantapaisella esineellä. Tätä aikakautta kutsutaan kampa-keräamiseksi ajaksi.

Piirros kampakeraamisesta ruukusta.

Kirveen kehitys pronssikautisesta kivenmurikasta rautakirveeksi.

Kivikautisia työkaluja Gammelgårdenin koululuokan vitriinistä.

Vähitellen asukkaat siirtyivät meren ääreltä mantereelle ja alkeellinen maanviljelys ja eläintenhoito kävi mahdolliseksi. Insoolaiset kävivät myös kauppaa sisämaan metsästäjien ja merentakaisen ostajien kanssa. Tärkein kauppatavara oli turkikset.

10.

Inkoon edustalla on laaja saaristo, jonka merkittävin osa sijaitsee Barösundistä länteen. Barösundin suojaista ja syvä väylä on ollut oivallinen kulkureitti merenkulkijoille kuten viikingeille v. 800-1100 ja myöhemmin hansakaupiaille. Viikingit ryöstelivät ja polttivat asumuksia. Siksi he olivat pelättyjä merenkulkijoita. Viikingit ulottivat retkensä Amerikkaan asti ja Venäjän jokia myöten Välimerelle. Veneet olivat ketteriä liikkumaan purjeella, mutta vastatuuleen piti soutaa.

Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

11.

Barösund

Barölandetin arkeologisten kaivausten perusteella on voitu osoittaa, että alueella on ollut pysyvää asutusta jo keskiajalla Barön ja Espingsin kylissä. Kylistä on arkeologisissa kaivauksissa löytynyt mm. keramiikan palasia, tulusrauta, veneen niitti, palanutta luuta ja rautanauloja. Osa muinaisjännöksistä jäi alueelle rakennetun omakotitalon alle.

Rakennettaessa uutta on tärkeitä selvittää, onko alue ollut muinoin asuttua aluetta, jotta asian-mukaiset arkeologiset kaivaukset tulevat tehdyksi.

12.

Elisaaren tammimetsää

Barösundin luonnonkaunis reitti oli uhattuna 1970-luvulla, kun Merenkulkuhallitus suunnitteli väylän levennystä, mikä olisi merkinnyt rantakallioiden ja kahden väylällä sijainneen saaren räjäyttämistä. Inkoolaisten tarkkaavaisen ja aktiivisen toiminnan ansiosta suunnitelmasta luovuttiin.

Inkoo on Suomen eteläisimpiä osia ja kuuluu tammimetsävyöhykkeeseen. Elisaassa on säilynyt komea tammimetsä.

Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

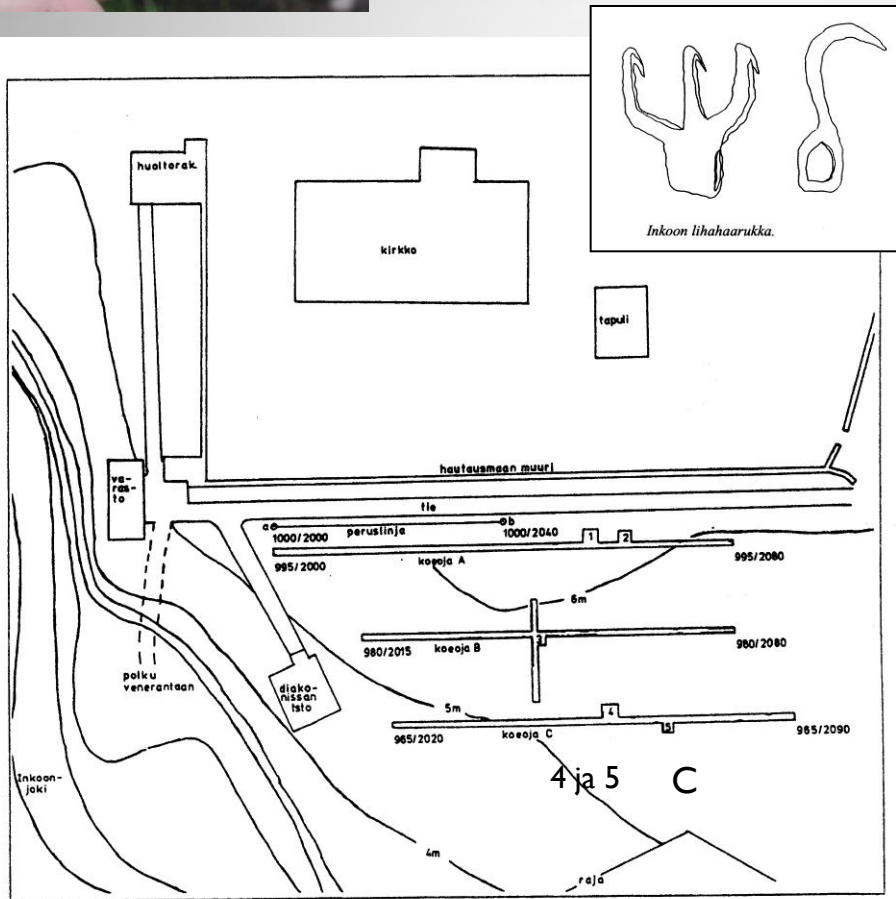

13.

Merituulen koulun oppilaat tutustumassa Raaseporin linnan kaivauksiin. Kaivausvälineitä ovat: lapio, harja, ämpäri, rikkalapio ja ohutsilmäinen verkko, jonka läpi maa-aines siivilöidään, jolloin pienimmätkin sirut jäävät verkkoon.

15.

14.

Tutkimusalue Inkoon kirkon pellolla kesällä 1997. Kartassa on merkitty koojat A-C. Jos oijista löytyy esimerkiksi maan värjäntymistä, laajennetaan kaivauksia. Tärkeimmät löydöt tehtiin kooja C:n liesien luota (4 ja 5), kuten Suomessa harvinainen lihahaarukka.

Maasta otettujen hiilinäytteiden mukaan haarukka ajoittuu 1200- ja 1300-luvuille. Haarukalla on otettu lihapaloja padasta. Sen varressa on ollut varttamisreikä. Esinettä on voitu ehkä käyttää myös vartaaseen ripustettuna paistokoukkuna tai patakoukkuna.

Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

16.

Isoäidin äidit ja isät Sadelnissa 1900-luvun alkupuolella

17.

Retkeläisiä Sadelnissa vuonna 2010

18.

Retkellä Smörskärissä vuonna 1981

Ulkoluodot ovat puuttomia ja kivisiä. Syysäällä aallot saattavat pyyhkiä luodon ylitse. Vielä nykyisinkin inkoolaiset käyvät linnustamassa merenluodoilla.

Sadelnissa on kalamaja, jota kalastajat ja linnustajat käyttävät aikaisin keväällä ja myöhään syksyllä.

Saaristossa käytetään umpeutuvasta merenlahdesta nimeä kluuvi ja karikkoisesta matalasta kallioluodosta nimeä fladan.

Missä maa on noussut merestä ja joki ja meri kohtaavat

19.

*Merituulen iltapäiväkerholaiset
Raaseporin linnan kaivauksella
vuonna 2008.*

Kysymyksiä

1. Miten jääkausi on muokannut Inkoon maisemaa?
2. Miten pellot ovat syntyneet?
3. Mitkä seikat mahdollistivat pysyvän asutuksen Inkoossa?
4. Minkälaista tietoa menneen ajan elämästä saamme asiakirjoista ja arkeologisista kaivauksista?
5. Oravannahat ja muut turkikset olivat vaihtovälineitä kaupan-käynnissä. Keiden kanssa käytiin kauppaa? Mihin turkiksia tarvittiin?
6. Mitkä olivat viikinkien merenkulkuväylät Suomenlahdella?
7. Minkälaisia olivat muinaisajan metsästäjän ja keräilijän työkalut?
8. Mitä kirkon vieressä olevan pellon kaivauksista on löydetty?

Oppilastehtäviä

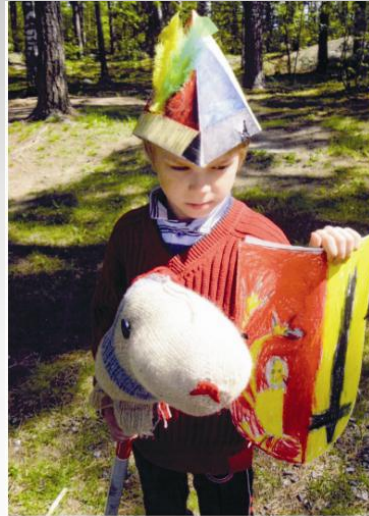

1. Kartat kertovat

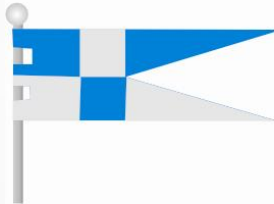
Tutkitaan ja vertaillaan karttoja Inkon alueelta 1000 vuotta eaa. nykyisiin Inkon karttoihin. Mitä eroja huomaat?

2. Kampakeraaminen ruukku

Muovaile savesta ruukku liittämällä toisiinsa pieniä savenpalasia. Siloita ruukun pinta sisältä ja ulkopuolelta muovailupuikolla, mutta älä käytä vettä. Koristele sileä pinta kammalla tai haarukalla. Suomen maaperässä on hyvälaatuista sinisavea, jota on osattu käyttää ruukuntekoon jo aikojen alussa. Poltettaessa savi muuttuu punaiseksi.

20a.

20b.

Heraldiset värit ovat musta, sininen, punainen, vihreä. Lisäksi käytetään metallivärejä: kultaa (keltainen) ja hopeaa (valkoista). Sääntönä on, että kaksi väriä tai kaksi metallia eivät saa koskettaa toisiaan.

Vaakunakilpi voidaan jakaa pystysuoraan tai vaakasuoraan kahteen osaan tai useampaan kenttään kuten kuvassa.

3. Oma vaakuna

Inkon vaakunassa on käytetty koristeina kirkon vihkiristiä ja ankkuria. Ne kertovat Inkon varhaisista kristillisistä juurista ja merenkulusta elinkeinona. Huomaa myös meren aaltoileva kenttä. Suunnittele oma vaakuna omien harrastustesi tai oman sukusi perusteella.

4. Tammi on pyhä puu

Tammi on pyhä puu suomalaisen kansanperinteen mukaan. Siihen liittyy monia tarinoita kuten esimerkiksi Kalevalan kertomukset. Tammi paksuine runkoineen, jyrkine oksineen ja tuuheine lehvästöineen kiehtoo mielikuvitusta.

Kuvittele ja piirrä, minkälaisen majan haluaisit rakentaa itsellesi tammipuuhun. Tutki ensin luonnossa tai kirjoista tammien rakennetta ja muotoa. Mitkä luonnoneläimet osallistuisivat leikkiisi?

Oppilastehtävä

21.

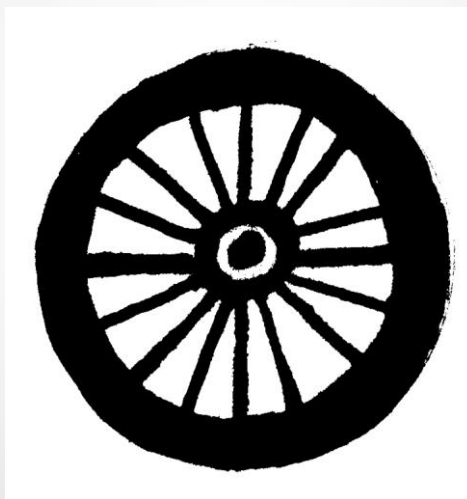

Kaivausalue ruudutetaan ja merkitään keppien ja lankojen avulla. Näin helpotetaan löytöjen sijainnin määrittelyä ja muistiin merkitsemistä.

5. Arkeologinen leikki pihalla

Rakenna koulun pihalle ”arkeologinen kaivaus”. Hanki asianomaiset työvälineet ja piilottele ruukunpalasia, rautanauvoja, linnun kallo, kanan luita ja kiven murikoita maahan. Päästä sen jälkeen innokaita ”arkeologeja” paikalle ja pyydä heitä piirtämään ja luetteloimaan löytönsä. Vertaa Barösundin kaivauksiin.

Kärrynpyörä

Kärrynpyörä

Kulkuväylät ja maankäyttö

22.

Keskiajalla siirtyi asutusta Ruotsista Uudenmaan rannikolle, Varsinais-Suomeen ja Pohjanmaalle.

23.

Varhaisimmat pysyvät asukkaat muuttivat Länsi-Uudellemaalle Ruotsista Itä-Göötanmaalta 1300-luvun alussa. Uudet asukkaat muodostivat kylä-yhteisöjä rannikkoseudulle. Aiemmin vain alueen pohjoisissa osissa oli ollut suomenkielisiä asukkaita. 1500-luvulla Inkoo liitettiin Raaseporin lääniin ja kuninkaan voudit ryhtyivät verottamaan kyliä. Kirkonkirjoissa on säilynyt verotettavien tilojen luettelot vuodesta 1540 lähtien.

Keskiajalla Inkoo kuului Raaseporin läänin hallinto- ja kirkkopitäjiin, jonka keskus oli Raaseporin linna. Raaseporin linna oli rakennettu suojaisan vesiväylän varrelle; nykyään vesiväylä on enää piskuinen oja. Raasepori sai oikeudet käydä kauppaa Itämerellä. Maitse Raaseporin linnaan pääsi Inkoon kirkonkylästä Kuninkaantietä pitkin.

24.

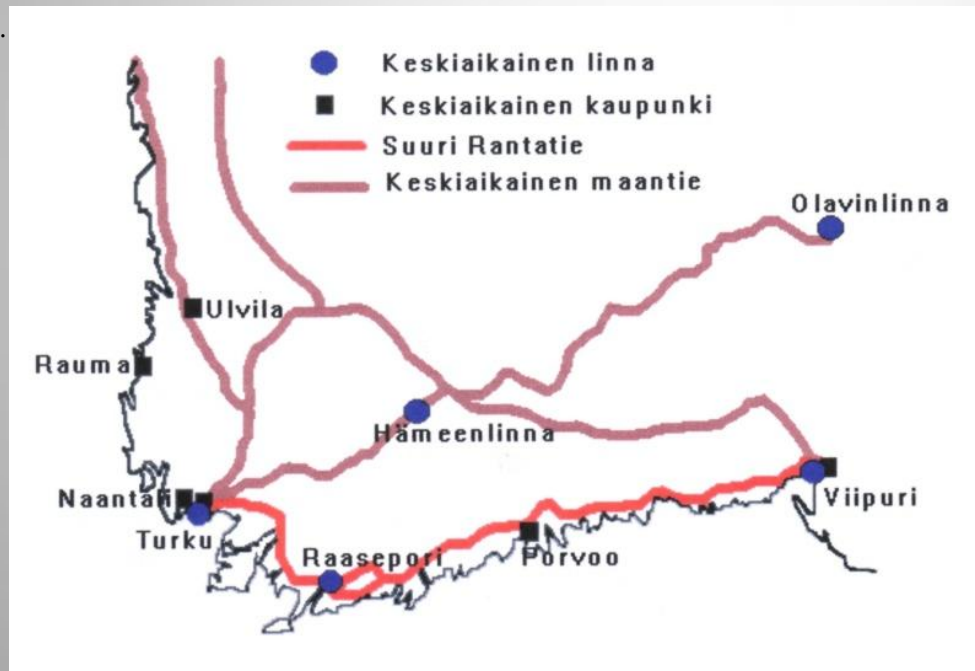
Raaseporin linnan pienoismalli, joka on rakennettu arkeologisten kaivausten ja vanhojen piirrosten mukaan. Linna vuodelta 1470 oli vallihautojen ympäröimä. Vesi täytti vallihaudat. Muurien ulkopuolella oli kylä.

Vanhin kirjallinen lähde on Suomen tieverkosta Kustaa Vaasan sihteerin Jaakko Teitin 1555-1556 laatima luettelo yleisten teiden varsilla olevista tiloista, joihin kuningas aikoo asettaa voutejaan. Luettelo sisältää vain tärkeimmät maantiet.

Lähde:Wikipedia

25.

Suuri Rantatie eli Kuninkaantie on historiallinen tie, joka muodostui 1300-luvulla. Tie ulottui aina Pietariin asti 1700-luvulla.

Postia kuljetettiin ratsain ja veneellä, eivätkä tiet olleet suoria työkoneella tehtyjä väyliä kuten nykyään vaan pahaisia ratsupolkuja.

Ne myötäilivät maaston muotoja, kallion kukkuloita ja vesiä.

Kärrynpyörä

26.

Talvisaikaan liikuttiin hiihtäen, ratsastaen tai reellä. Kuvan takimmaisessa reessä kuljetetaan lantakuormaa. Näkymä on järven jäältä Fagervikissä.

28.

Inkoonjoen yli kirkolle johtava vanha silta.

27.

Emil Cedercreutzin siluettikuvassa matkustetaan kieseillä kilometripylvään kohdalla. Halli haukkuu.

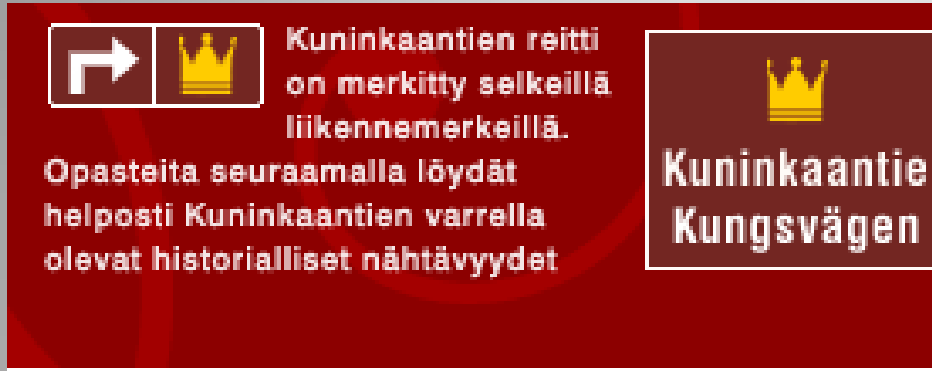
Fagervikin ruukin perustamisen aikoihin 1600-luvun puolivälissä vesiväylän kulku-kelpoisuus oli tärkeää, koska tuotteita vietiin ja tuotiin laivoilla Tukholmasta. Ruotsista tuotiin rautamalmia, jota työstettiin Fagervikin ruukissa kattopelliksi. Kattopellit laivattiin takaisin Tukholmaan.

Suomen ensimmäiset perunat tuotiin Fagervikiin. Sieltä on siis peräisin inkoolainen perinneruoka perunapuuro. Siihen tarvittiin ruisjauhoja ja paljon perunoita.

Kärrynpyörä

29.

Inkoon keskiaikaisen kirkon sivuitse kulkeva Kuninkaantie, nykyinen Suurkirkontie on vanha postireitti Norjan Bergenistä, Oslon ja Tukholman kautta Maarianhaminaan, edelleen Saaristomeren kautta Turkuun ja Etelä-Suomen halki Viipuriin ja Suomenlahden perukoille Pietariin.

30.

Inkoon ensimmäinen taksi matkalla Lill-Bredsin kestikievariin vuonna 1924.

31.

Matkajaajat ovat saapuneet hevoskyydillä pitäjän viimeisen kestikievarin, Lill-Bredsin pihalle 1900-luvun alussa.

32.

Fagervikin rokokokartano järveltä katsottuna. Oikealla kartanon oma kirkko.

33.

Kartanoon kuului vielä mannermaiseen tyyliin rakennettu erikoisuus, kasvihuone eli orangerie, jossa viljeltiin eksoottisia etelän hedelmiä. Hiekkatien varrella on työntekijöitten asumuksia.

34.

Kuninkaantietä ovat 1300-luvulla kulkeneet piispat ja kuninkaat ja heidän kuriirinsa, veroja keräävät voudit, porvarit ja armeijat. Tien varrelle syntyi kartanoita, krouveja ja kestikievareita, jotka majoittivat ja kestittivät tien kulkijoita.

Kuninkaantien varrelle kosken partaalle rakennettiin Fagervikiin rokokootyylinen kartano.

Kesällä 1799 Jacob Bonsdorff kuvaa tuloaan Fagervikiin näin:
Ruukkialue muistuttaa kokonaista kaupunkia. Kaikki talot ovat kuin puettu punaisiin päällystakkeihin. Polut ja kujat ovat järjestyksessä kuin kadut kaupungissa. Keskellä paikkaa on ruukin kirkko.

35.

Punaisella merkityillä alueilla sijaitsi keskiaikainen rälskylä. Västerkullan kylässä (kutsuttu myös Fredagskullaksi) on kaksi taloa. Yksinäistaloa on kutsuttu Hagaksi, Kaggeborigiksi eli Knaggeborgiksi. Kyliä ympäröivät sarkajaon mukaiset pellot. Oikealla on Inkoonjoki. Kartta on vuodelta 1766.

Kirkon vierestä pitkin Kuninkaantien vartta länteen aukeaa historiallisesti ja maisemallisesti tärkeä viljelysaukea. Kulkija lähestyy puitten muodostaman kujanteen kautta metsän reunan takaa näkyvää kirkkoa, saapuu Inkoonjoen sillalle ja siitä kirkon lähimaisemaan.

Saapuminen kirkolle on ollut vaikuttava jo vuosisatoja.

Kun katselemme maisemaa, voimme havaita, että pellot rajautuvat puiden verhoamiin taloryhmiin.

Maisematilan viehättävyys muodostuu avoimuudesta ja maaston korkeuserojen luomasta vaihtelevuudesta.

36.

37.

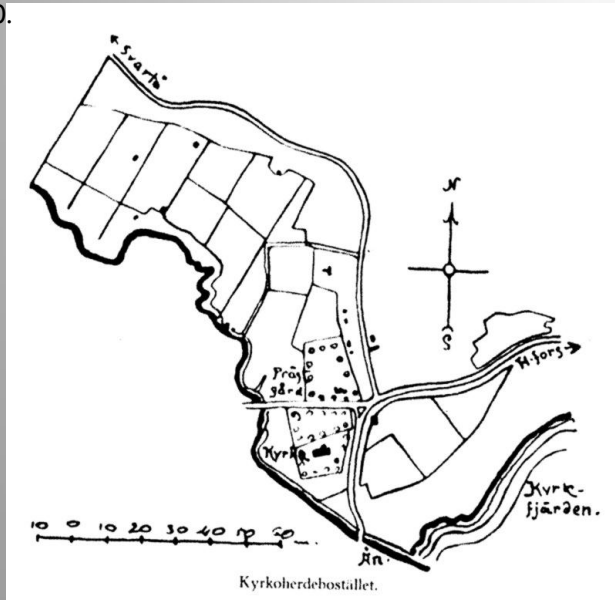
Viimeinen myymäläauto vuonna 1982. Saaristossa toimi pitkään myös kauppareeni.

38.

Kauppapuoti Tähtelässä 1930-luvulla.

40.

Kartta pappilan maista. Yhdistie Kuninkaantieltä valtatie 1:lle on jo näkyvässä pappilan tilusten kartassa.

Risteys on jo varhain ollut merkittävä niin maisemallisesti kuin toiminnallisesti kirkon vieressä.

Navetta näkyy tien oikealla puolella ja pellolla on heinälatoja.

Kirkonkylälle on ominaista vilkkaus; kunnantalo, satama, kirjasto, posti, apteekki, pankit ja kaupat palvelevat niin inkoolaisia kuin kesäasukkaitakin. Kunta vastaa yhdyskuntasuunnittelusta, siitä miten ja mihin kunnassa rakennetaan. Maankäyttöä ohjataan kaavoituksella. Asukkaiden tarpeet, kulttuuri-historialliset kerrostumat ja maan laatu otetaan huomioon kaavoitusta suunniteltaessa.

Asuinpaikkojen viihtyisyyteen vaikuttavat keskeisesti kauniit maisemanäkymät, vanhat rakennukset ja kaikenikäisten asukkaiden mahdollisuudet kokoontua yhteen. Uuden rakennuskannan tulee soveltua mitta-kaavaltaan ja materiaaleiltaan maisemaan ja vanhaan rakentamiseen.

Inkoo on vetovoimainen kunta, asukkaiden määrä on kasvussa. Uusia asukkaita on houkutellettu alueen luonnonkauneus ja vuosisataisen asumisen jäljet viljelymaisemassa.

Kysymyksiä:

1. Mikä oli Kuninkaantien eli Suuren Rantatien merkitys Inkoolle?
2. Tien leveys on 6 kyynärää – kuinka paljon se on metreissä?
Kyynärä on 59,4 cm. Muita käytössä olleita mittayksiköitä olivat tuuma ja jalka.
3. Millaisia kulkupelejä Kuninkaantiellä liikkui kesällä ja talvella?
4. Miksi käytettiin vesiteitä? Miksi Inkoonjoki ei enää ole merkittävä kulkuväylä?
5. Kulkureitit olivat kiinteässä vuorovaikutuksessa asutuksen syntyyn.
Minkä nimisiä kyliä kasvoi Suuren Rantatien varteen Inkoossa?
6. Vuosien varrella kirkonkylän rakennusten käyttötarkoitukset ovat muuttuneet.
Tunnetko ja tiedätkö, mikä kirjastorakennus oli aiemmin?
Missä sijaitsi kirkonkylän vanhin kauppa?
7. Maisematila – mistä syntyvät maiseman ominaispiirteet? Miten niitä voi kuvailla?

Oppilastehtäviä:

1. Mielimaisema

Leikkaa pahvista kehys ja käytä sitä tutkimusvälineenä. Valitse kiertokävelyllä mielinäkymäsi ja piirrä se. Tee piirustusten perusteella koulussa akvarellimaalaus luonnoksesta. Nimeä maiseman osat.

2. Raaseporin kummitukset ja linnaneidot

Rakenna yhdessä luokkatovereittesi kanssa muovailuvahasta Raaseporin linnan pienoismalli. Muovaile linnaan myös linnanheittoja, ritareita ja kummituksia. Keksi tarina ja esitä se naapuriluokalle.

3. Kuninkaan kulkijat

Tee sarjakuva Kuninkaantien kulkijoista ennen aikaa. Minkälaista väkeä – ratsastajia, kävelijöitä ja erilaisia kulkupelejä oli liikkeellä? Kiesit olivat kaksipyöräisiä ja rillat nelipyöräisiä menopelejä.

4. Viihtyisä ympäristö

Keskustele luokassasi minkälaisissa paikoissa viihdyt omassa asuinpaikassasi ystävien kanssa tai yksin. Mitkä paikat ovat epäviihtyisiä tai jopa pelottavia? Voit myös valokuvata viihtyisiä ja epäviihtyisiä paikkoja. Kirjoita valokuviin selitykset ja tee niistä luokan seinälle kokoomateos.

5. Oman koulumatkan kartta

Piirrä kartta koulumatkastasi. Merkitse metsät, peltoaukeat, sivutiet, rakennukset ja bussipysäkit karttaan. Onko matkallasi mäkiä? Tutkitaan karttoja yhdessä.

Kirkko keskellä kylää

Kirkko keskellä kylää

Kirkkorakennus ja pappilan historiaa

41.

Näkymä mereltä kirkolle. Nykyisin tuuhea puusto peittää näkymää.

Inkoon komea keskiaikainen harmaakivikirkko on rakennettu vuosisatoja vanhaan maa- ja vesireittien solmukohtaan. Kirkko valmistui 1510-luvulla Inkoonjoen suulle. Ensimmäinen kirkkorakennus lienee jo ollut paikalla 1300-luvulla. Meren rantaviiva oli tuohon aikaan nykyistä paljon lähempänä kirkkoa. Mutta yhä edelleen vuonna 2010 mereltä saavuttaessa Kyrkfjärdeniltä kirkko näkyy mahtavana keskellä kylää, samoin se näkyy maantietä pitkin lähestyttäessä. Tämä näkymä on Inkoon tunnusmerkki. Jo keskiajalla Inkoon kirkonkylä oli kirkollinen, hallinnollinen ja liikenteellinen keskus.

42.

Inkoon pappila nykyasussaan.

Seurakunta on kuitenkin vanhempi kuin kirkko. Kolmisensataa vuotta aiemmin munkit saapuivat meren yli Virosta kastamaan suomalaisia roomalaiskatoliseen uskoon.

1390-luvulta on säilynyt Inkoon seurakunnan pastorin, Olof-herran sinetti asiapapereissa ja tiedetään, että kirkkoherran pappila sijaitsee edelleen samalla keskiaikaisella rakennus-paikalla kirkon pohjoispuolella Fagervikiin johtavan Kuninkaantien varrella.

Kirkko keskellä kylää

43.

Kuva Impin kahvilasta 1940-luvulta.
Näkymä sillalta joen yläjuoksuun.

44.

Näkymä kirkonkylän satamasta vuodelta 1935. Vasemmalla Inkoon ensimmäinen osuuskauppa. Rakennus oli tuolloin maalattu punaiseksi. Vieressä Pikku Puoti.

45.

Delta Café.

46.

Näkymä sillalta joelle vuonna 1935.

47.

Kirkko keskellä kylää

Inkoon kirkko on omistettu Pyhälle Nikolaukselle, merenkulkijoiden ja lasten suojeleuspyhimykselle. Luonnonkivijärkäleistä muuratut paksut kirkon seinämät herättävät ihmetystä ja ihailua nyky-katsojan silmissä. Kirkonrakentajat olivat taitavia ja kehittivät kekseliäitä teknisiä ratkaisuja valumuuria rakentaessaan kivilohkareiden nostamiseksi yhä ylemmäksi muurille.

Muuri slammattiin (eli lietettiin ohuella laastikerroksella) kirkon sisätiloissa valkoiseksi kalkkilaastilla. Seiniin maalattiin heti kirkon valmistumisen yhteydessä kuvauksia raamatun tapahtumista. Kirkon päädyt on koristettu punatiilimuurauksin. Tiili oli kallista ja harvinaislaatuista rakennusajankohtana, siksi sitä käytettiin säästään. Mutta kirkonrakentajat pyrkivät tietoisesti tekemään vähäisestä tiilien määrästä kaunista koristeornamentiikkaa päätykolmioihin.

Inkoon Pyhän Nikolauksen kirkko on keskiajalla rakennettu harmaakivikirkko. Sitä on rakennettu useassa vaiheessa, ensimmäinen vaihe oli puukirkko 1300-luvulta. Valmistusajankohtana pidetään vuotta 1540. Kellotapuli on valmistunut 1700-luvulla. Sen perustana on harmaakivikerros, entinen hautausmaan portti.

48.

Kirkko keskellä kylää

Kirkossa on jäljellä 7 viikiristiä. Viikiristejä oli kirkoissa yleensä 12, mutta viittä ei ole onnistuttu löytämään kirkon restauroinnin yhteydessä. Piispa porskotti pyhitettyä vettä viikiristeille kirkon viikimistilaisuudessa.

49.

50.

Kirkon seinämaalauksissa kuolemantanssikuvat ovat ainoita Suomessa. Viimeiseen tanssiin kuolema hakee kuninkaan, piispan, munkkiveljen, talonpojan ja porvarin.

Kirkko keskellä kylää

51.

Kirkon seinämaalauksessa on kuvattuna Pyhä Yrjänä, joka lyö kartulla lohikäärmettä. Lohikäärmeen voimaa kuvataan tulenlieskalla. Tämä tarina on ikaikainen taru hyvän ja pahan taistelusta.

Kirkollisessa symboliikassa pyhää henkeä kuvataan valkoisella kyyhkysellä. Ruoteiston viiniköynnöksillä viitataan Paratiisiin. Seinämaalaus sijaitsee kirkon kuoriosassa.

52.

Saarnastuoli siirrettiin nykyiselle paikalleen v. 1840. Alttaritaulun on maalannut J. E. Lindh v. 1842. Nykyisin alttaritaulun tilalla on krusifiksi noin 1330-luvulta.

53.

Kirkko keskellä kylää

54.

55.

Vanhoja muureja vahvistettiin raudasta taotuilla muuriankkureilla.

Keskiaikaisten kirkkojen ympärille varattiin tilaa hautuumaalle. Nykyään hautausmaata koristavat lehtevät kauniit puut, joilla niilläkin on jo ikää.

Hautakivet kertovat vanhojen inkoolaisten elämästä. Muurin kupeessa on kuuluisan suomalaisen filosofin Georg Henrik von Wrightin viimeinen leposija.

Kirkkotarhan muurin ulkopuolella on Sotaveteraanien, inkoolaisten miesten ja naisten muistomerkki.

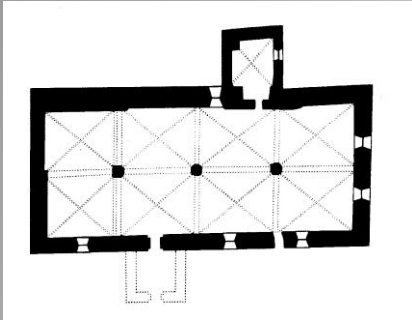
56.

Kirkko keskellä kylää

57.

*Inkoon kirkon pohjapiirros.
Kirkoissa alttari sijoitettiin aina itäpäättyyn,
auringonnousun suuntaan. Yleensä pohjoisseinällä
sijaitti sakasti.*

58.

*Votiivilaivan on lahjoittanut kirkolle Åke Sandvall vuonna
1992.*

Laivojen pienoismallit kirkon katossa ovat votiivilahjoja, joita laivanrakentajat ja merimiehet ovat rakentaneet. Niitä lahjoitettiin kirkolle kiitokseksi merihädästä pelastumisesta.

Kirkkoon saatettiin myös lahjoittaa arvo-esineitä katumuksen osoituksena. Inkoon kirkko on saanut lahjoituksena esimerkiksi alttarivaatteita, messukasukoita, hopea-ristejä, kattokruunuja, kynttiläjalkoja kuparista ja ehtoollisastioita.

Keskellä kirkkosalia olevat kolme pylvästä jakavat tilan kahteen laivaan. Pylväät ovat kahdeksankulmaisia. Samankaltaisia kaksilaivaisia kirkkoja on Inkoon kirkon lisäksi Hämeessä.

Kirkko keskellä kylää

59.

Suuri Rantatie eli Kuninkaantie kulki kirkolta kirkolle. Kirkkoa vastapäätä sijaitsee pappila. Se rakennettiin vuonna 1836 ja toimii nykyään seurakuntalaisten yhteistilana. Se on komea empiretalo kulma-pilastereineen, leveine, vaakalautoineen ja räystäslistoineen.

Alun alkaen 1500-luvun muistiinpanojen mukaan seurakuntalaiset rakensivat pappilan ympärille seitsemän erilaista talousrakennusta, kuten leivintupa, eläinten suoja, lato, vilja-aitta. Näistä vilja-aitta ja navetta ovat vielä jäljellä. Aikanaan papille kuului myös peltomaita ja metsää ja papin viljelykset olivat esikuvina seurakuntalaisille.

60.

Inkoon pitäjän talojen omistajista on tiedot 1540-luvun alusta lähtien kirkon kirjoissa.

Nykyinen pappila. Keltaväri on tyypillinen empire-ajan rakennuksille. Aiemmin samalla paikalla sijainneessa pappilassa on yöpynyt kuuluisia vieraita kuten Juhana Herttua ja Katariina Jagellonica jouduttuaan syysmyrskyssä rantautumaan syksyllä 1562 Pikkalaan. Myös Pontus de la Gardie yöpyi monesti pappilassa Räävelin matkoillaan 1580-luvulla.

Pappilan kuusiruutuiset empire-ikkunat.

Kirkko keskellä kylää

61.

Kirkon urkuparvelle johtavien portaiden vieressä on Johann Schultzin käsityöläisvaakuna. Hän toimi kirkon restauroinnin mestarina vuosina 1733-1736. Mitä työkaluja näet vaakunassa?

62.

Yrttimaa Gammelgårdenin museoalueella. Yrttien viljely levisi pappiloista maataloihin.

Kysymyksiä

1. Kuinka kauas menneisyyteen Inkoon seurakunnan juuret ulottuvat?
2. Miten kirkon paikka valittiin? Miksi kirkko rakennettiin joen partaalle?
3. Mitä materiaaleja kirkon rakentamiseen on käytetty?
4. Minkälaisia toimia ja virkoja kirkkoon liittyy?
5. Miksi kirkonkelloja soitetaan?
6. Mikä on kirkkoherran pappilan rakennustyyli? Entä seurakuntatalon?
7. Miksi pappilaan rakennettiin monia talousrakennuksia kuten navetta ja vilja-aitta?
8. Mitä hautausmaa kertoo menneiden aikojen inkoolaisista?

Oppilastehtäviä

Kirkko keskellä kylää

*Inkoon kirkon
länsipääty.*

1. Kirkon päätykoristeet

Tutki Inkoon kirkon päädyissä olevia tiili-koristeita. Tee luonnoksia ulkona ja valmista luonnosten perusteella koulussa suurelle paperille värillinen kuva koristekuvioista. Tiili oli harvinaista ja kallista rakennusmateriaalia kirkon rakentamisen ajankohtana. Sen vuoksi sitä oli käytettävä niukasti ja vain koristelemiseen. Vertaa länsi- ja itäpäätyjen eroavuuksia. Väriliidut sopivat työvälineiksi.

2. Lahja kirkolle ja kunnalle

Vuonna 1986 Inkoon kirkon ja kunnan 650-vuotisjuhlien yhteydessä istutettiin 650 tammipuun tainta kirkon takamaalle Inkoon Ympäristönsuojelulautakunnan ja Inkoon-Siuntion Ympäristöyhdistyksen toimesta. Vuonna 2011 kirkko täyttää 675 vuotta. Mitä antaisit lahjaksi Inkoon kirkolle tai kunnalle? Kirjoita ja piirrä.

64 a.

64 b.

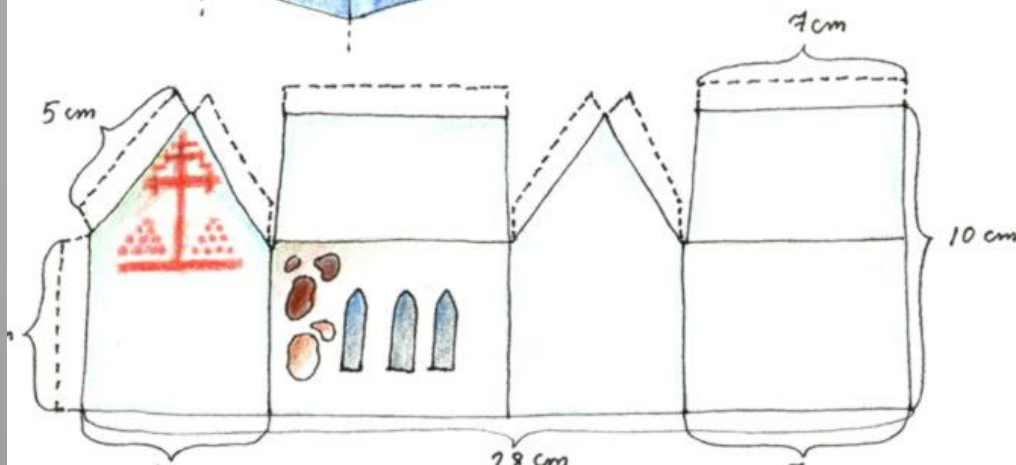
Kahdessakymmenessäviidessä vuodessa tammimetsikkö on kasvanut tuuheaksi metsäksi.

65.

NÄIN TEET
 Inkoon kivikirkon
 maitopurkista:
 Piirrä, koristele,
 leikkaa ja liimaa
 maitopurkin yläosan
 päälle.

3. Kirkon pienoismalli

Tee maitopurkista kirkon pienoismalli oheisen mallin mukaan. Tutki sitä ennen kirkon mittasuhteita, rakennusmateriaaleja ja koristekuvioita huolellisesti.

Oppilastehtäviä

- 4. Kirkon seinämaalauksen täydentäminen**
Kirkon kaikilla seinillä ei enää ole maalauksia. Millaisen maalauksen haluaisit tehdä? Jos tutkit kirkon seinämaalauksia, löydät kuuluisan kuolintanssin ohella enkeleitä, piruja ja raamatun kertomusten henkilöitä. Minne sijoittaisit maalauksesi kirkkosalissa? Maalaa ruskealle voimapaperille seinämaalauksen raamatun tapahtumista luokan yhteisenä työnä.
- 5. Votiivilaiva**
Valmista pieni laiva pahvista tai kaarnasta. Tee purjeet kankaasta, paperista tai linnun sulista. Kuvittele, että olisit merihädästä pelastunut merimies, joka lahjoittaa laivan kirkolle kiitokseksi pelastumisestaan.

Kirkko keskellä kylää

- 6. Painokuvioita kirkon seinässä**
Leikkaa sapluunoita kirkon seinäkoristeiden tapaan. Paina kuvioita kangasväreillä yhteiseen isoon pöytäliinaan. Käytä liinaa luokan juhlissa.

66.

67.

Miten Inkoossa ennen elettiin

Miten Inkoossa ennen elettiin

Maanviljelys ja talonpoikainen rakentaminen

68.

Kuvittajan hahmotelma keskiaikaisen kylän sarkajaosta.

Keskiaikainen kylä

Vanhan kylän jäljet näkyvät edelleen maisemassa. Pellot ovat olleet avoimia jo vuosisatoja. Inkoon oli asumiseen edullista aluetta, maa oli hedelmällistä ja paikallisilmasto oli lämmintä, jolloin kasvukausi oli pitkä.

Ensimmäiset kylät syntyivät ruotsalaisväestön asettuessa asumaan Inkoota keskiajalla.

Kylä muodostui 210 erillisestä perhekunnasta.

Perhekunta omisti talotontin ja kyläyhteisön omistuksessa olivat laidunmaat, viljelysmaat ja nautinta-alueet, joissa metsästettiin ja kalastettiin.

Yhteisö oli välttämätön kylän hyvinvoinnin kannalta. Keskiaikaisessa kylässä talot sijoitettiin toistensa lähelle mutta niin, ettei räystäältä tippunut vettä naapurin tontille. Pihat oli aidattu kotieläinten suojaamiseksi pelloilta. Ympäröivät pellot oli jaettu talojen kesken kapeisiin sarkoihin, jotta kaikki saivat yhtä hyvää viljelysmaata tasapuolisesti.

Kylä hajosivat 1700-luvulla, isojaon myötä, jolloin maatilat sijoitettiin omien peltojen läheisyyteen. Tällöin luovuttiin sarkajaosta.

Miten Inkoossa ennen elettiin

Inkoossa on säilynyt maaomaisuuden kauppakirjoja 1400-luvulta lähtien. Sinetein vahvistetut asiakirjat on kirjoitettu pergamentille.

Monista tiloista on tietoa 1400-luvulta lähtien. Monet samannimiset tilat ovat yhä edelleen olemassa.

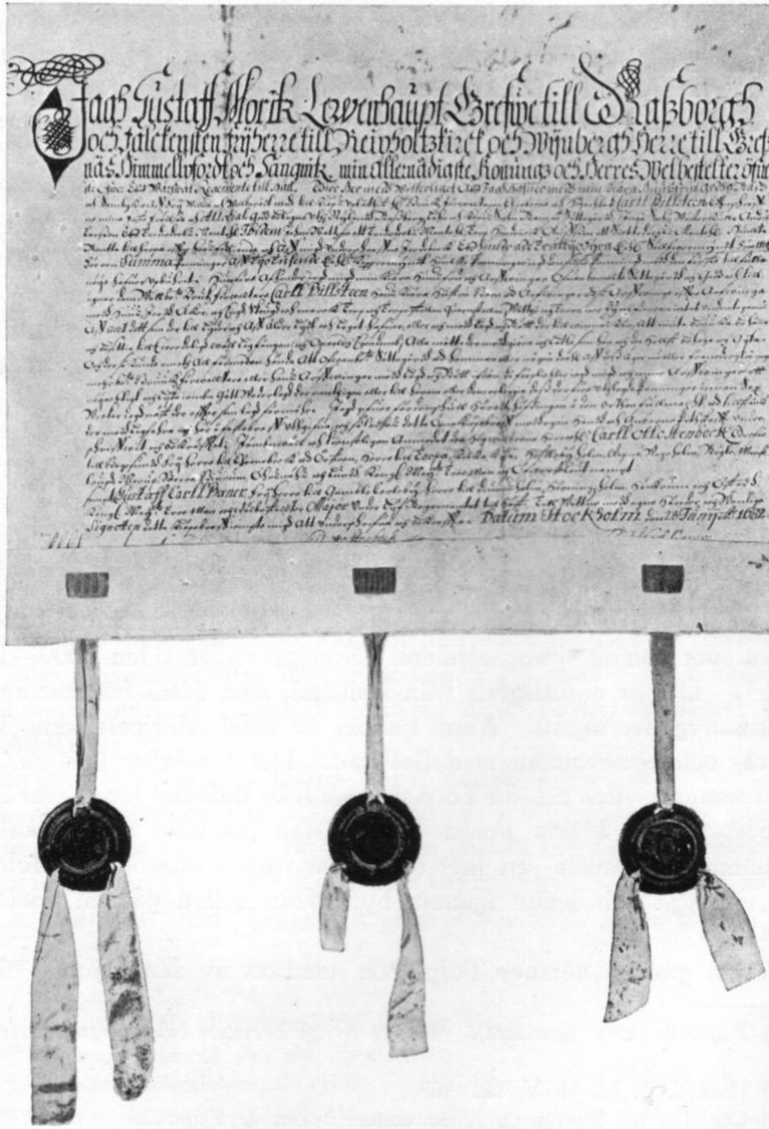
Esimerkiksi:

Grotas, Lill-Ramsjö, Rövars, Jutans, Mellangård, Kämpas ja Bjurs.

Kotirauha

Keskiajalla Hälsinglandin laissa määriteltiin kotirauha. Suomi kuului silloin Ruotsin valtakuntaan. Kotirauhan rikkomisesta sakotettiin. Suurimmat sakot annettiin, jos tuli tontille, astui tupaan ja teki ilkityön siellä. Kotirauha ulottui niin pitkälle minne sarvi ja kavio kulkivat eli laidunmaiden päähän.

Gustav Mauritz Lewenhauptin kauppakija, joka liittyy Stor-Ramsjön tilojen omistukseen. Kauppakirja on todennäköisesti 1600-luvulta.

Gammelgårdenin museoalueelle on kerätty vanhoja rakennuksia eri puolilta Inkoota. Niistä käy ilmi, miten Inkoossa ennen elettiin ja miten monenlaisia rakennuksia tarvittiin kyläyhteisössä. Kuvassa on päärakennus. Pihapiirin ympärille on rakennettu pistoaita.

Miten Inkoossa ennen elettiin

71.

Turvekattoinen aitta, jossa säilytettiin viljaa, ruokatarpeita ja vaatteita.

Talonpoikainen rakentaminen

Maataloissa on ollut erilaisia vuotuisen ajankiertoon liittyviä rakennuksia kuten vilja- ja ruoka-aittoja, navetta ja talli sekä muita eläinsuojia ja vaunuvajoja. Riihi ja ladot sijoitettiin palovaaran takia pihapiirin ulkopuolelle. Riihessä kuivatettiin ja puitiin viljaa. Suurissa maa-taloissa oli myös torppareita. Saaristossa oli pieniä kalastajamökkejä, mutta myös maanviljelystiloja.

72.

Kalastajatorppa

73.

Hirsisalvoksen päälle rakennettu aitta.

74.

Aitta.

Miten Inkoossa ennen elettiin

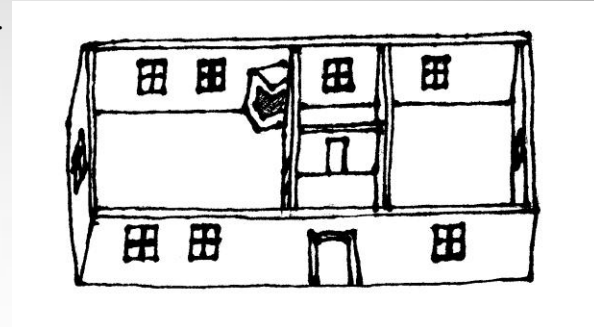

75.

Etualalla kangaspuut ja takana punainen kerrossänky.

77.

Gammelgårdenin asuinrakennus on perinteinen paritupa. Vasemmalla iso tupa, jossa asuttiin ja elettiin. Keskellä on eteinen ja kammari. Oikealla on sali.

76.

Etualalla on rukki ja läpituoli. Takana uuni.

78.

Ruokaa syötiin samasta astiasta omalla lusikalla.

79.

Talon isännän työpöydällä on esillä hänelle tärkeitä tarvekaluja, kuten kukkaro, kello, mustepullo, sulkakynä, penaali, mittoja, silmälasit, ja lipas arvoesineitä ja asiakirjoja varten.

Miten Inkoossa ennen elettiin

80.

Kuusiruutuisia empire-ikkunoita käytettiin myös maalaistaloissa.

Ikkunalasit olivat kalliita. Puhalletut lasipullot leikattiin auki ja tasoitettiin ikkunaruuduksi. Alhaalla vasemmalla olevasta ikkunasta näkyy, miten valo heijastuu ”pullolasista”.

81.

82.

Miten Inkoossa ennen elettiin

83.

Entisajan maataloissa oltiin omavaraisia. Vilja ja juurekset saatiin omasta pellosta, maitotaloutta harjoitettiin omaan tarpeeseen myös saaristossa. Vaatteet tehtiin itse. Kylissä oli käsityöläisiä kuten seppä, puuseppä ja suutari sekä mylläri – niiden kaikkien osaamista tarvittiin arjessa selviämiseen. Joka kylässä oli tuulimyllyjä viljan jauhamista varten.

Gammelgårdenin käsityöläispäivillä esiteltiin verkkontekoa, sepäntaitoja ja houkutuslintujen valmistusta vuonna 2010.

84.

85.

Miten Inkoossa ennen elettiin

86.

Ester Sundberg kehrää käsityöläispäivillä vuonna 1981.

87.

Käsityöläispäivänä heinäkuussa esitellään Gammelgårdenin kotiseutumuseossa vanhoja työmenetelmiä.

Paulan punontaa vuonna 2010.

88.

Inkooinen marttarouva silittää linnaa vanhaan tapaan vuonna 2010.

89.

Aiemmin päreet höylättiin käsin, mutta vuodesta 1860 lähtien päreiden teko sujui koneellisesti. Päreitä tarvittiin kattojen katteeksi ja valaistukseen pimeänä vuodenaikana. Kuva on 1950-luvulta.

Miten Inkoossa ennen elettiin

Talonpoikaisessa rakentamisessa kaadettiin ensin puut metsästä kotitaloa varten. Rakennuksen koko määräytyi hirren mitan mukaan. Puut kuivattiin ensin ja salvottiin sitten ja lopuksi tilkittiin sammaleella tai hevosenjouhilla.

Vanhimmat puunkäsittelyn työkalut olivat kirves, kaira ja vasara. Usein rakennettiin ensin tupa ja kamari. Myöhemmin rakennettiin lisää laajennus-tarpeen mukaan. Kattomateriaalina käytettiin tuolta, paanuja tai olkia. Täällä pohjolassa tehtiin harja-kattoja, jotta ne kestäisivät lumen painon. Runsas sata vuotta sitten ryhdyttiin taloja maalaamaan punamullalla.

90.

91.

Kattolautoja kuivatet

Miten Inkoossa ennen elettiin

Heinänteossa tarvittiin runsaasti talkooväkeä. Lapsetkin osallistuivat maalaistaloissa erilaisiin vuotuisen ajankiertoon liittyviin töihin.

92.

Heinäntekoa Damsin tilalla Inkoossa.

93.

Fagervikin lehmät laitumella.

94.

Päivittäisiin askareisiin kuului lehmien lypsy. Maitoämpärit ovat vähän kallellaan ranta-kivikossa. Lypsäjällä on yllään tyypillinen kesämekko 1900-luvun alusta.

Oppilastehtäviä

95.

Miten Inkoossa ennen elettiin

Kysymyksiä

1. Mistä ja miten saadaan leipää?
2. Mihin tuulimyllyjä tarvittiin?
3. Millainen oli keskiaikainen kylä?
4. Mitä on omavaraistalous?
5. Mitä lapset tekivät talonpoikaiskulttuurissa ja mikä oli lasten työtä?
6. Mikä oli käsityön merkitys omavaraistaloudessa?
7. Luettele talonpoikaisen rakentamisen ominaispiirteitä.

1. Gammelgårdenin museossa

Valokuvaa ja piirrä yksityiskohtia Gammelgårdenin museoalueelta. Valitse kohteeksi ovia, ikkunoita, kattoja, huonekaluja, kuten kaappeja, tuoleja, piironkeja ja pöytiä tai tapetteja sekä erilaisia tarvekaluja. Kokoa töistä yhteisnäyttely koulun tiloihin.

2. Huopaa lampaan villasta

Huovuta lampaan villasta n. 15 cm x 15 cm kokoinen neliö. Suunnittele siitä inkoolaiseen kylään kuulunut mökki. Luonnoksia voit piirtää museossa. Kiinnitä valmiit mökit luokan seinälle kyläksi.

3. Animaatiofilmi tai sarjakuva

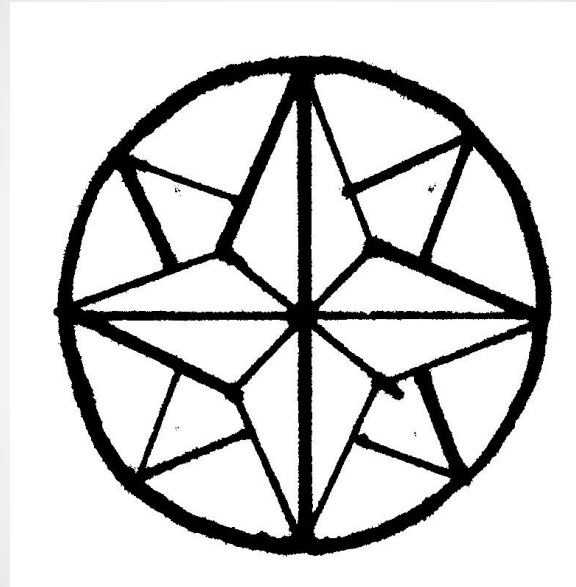
Tee animaatiofilmi elämästä ennen aikaa. Millaista oli paimenessa? Miten käytiin kalassa? Kuinka keinuttiin kyläkeinussa? Piirrä ja leikkaa henkilöhahmot paperista. Käytä taustoina valokuvia Gammelgårdenin museosta. Ks. animaatiofilmin ohjeet

<http://www.etkk.fi/freimi/animaatio/abc.html>

4. Kylä omassa luokassa

Valmista Gammelgårdenin talojen perusteella pienoismalli jostakin rakennuksesta. Käytä rakentamiseen luonnonmateriaaleja. Kerää luokan talot yhtenäiseksi kyläksi ja kuvittele ja kerro kylän elämästä.

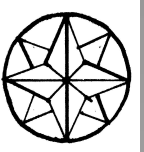
Tähti ja meripoika

Tähti ja meripoika

Kalastus, merenkulku ja laivanrakentaminen

97.

Lill-Ramsjön tilan Ekholmin kalastajatorppa 1900-luvun alkupuolelta. Pihalla on tynnyri kalojen suolaukseen, verkot kuivuvat kivellä ja työkaluja on ripustettu mökin seinälle.

Silakkaverkkoja puhdistetaan kalasaaliista vuonna 1928 Gåsön saarella.

98.

Inkoo on alkuaan maatalouspitäjä, mutta viljelijät ovat kautta aikojen saaneet lisäansioita kalastuksesta, linnustamisesta ja merenkulusta.

Merellä liikuttiin paikallisten veneenrakentajien valmistamilla soutuveneillä ja purjeveneillä.

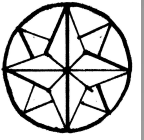
1800-luvun lopulla ryhdyttiin veneisiin asentamaan sisämootoreita. Syys- ja talvi-iltoina valmistettiin ja huollettiin kalastusvälineitä kuten verkkoja ja muita pyydyksiä.

Kalastajat tunsivat väyliä varrella piilevät karit, mutta merenkulkijoita varten ylläpidettiin merimerkkejä. Valkoisiksi maalatuista kivistä koottiin kolmiomainen keko, kummeli, ohjaamaan kulkijat turvallisesti satamaan. Pimeään aikaan saatettiin sytyttää tulia opastamaan mereltä tulijoita.

Kalastajatorppia alettiin rakentaa saaristoon 1700-luvun puolesta välistä eli kaksi ja puoli vuosisataa sitten. 1900-luvun alussa niitä oli vielä satakunta.

Moniin kalastajatorppiin kuului velvollisuus tarvittaessa toimia luotsina.

Tähti ja meripoika

99.

Juhannuksena 1911 Bastön saarella, Gåsasın tilalla vietetään keskikesän juhlaa. Juhannussalko kuuluu ruotsinkielisen rannikon asukkaiden perinteisiin.

100.

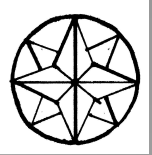
101.

Huvila-asutus levisi saaristoon höyrylaivayhteyksien myötä. Kesähuviloiden huvimajat rakennettiin usein korkealle kalliolle, josta oli kauniit näkymät merelle.

Gåsasın tilan komeassa salissa on tunnelmaa kuin parhaassa kaupunkikodissa viherkasveineen ja tyyli-huonekaluineen. Gåsasın tila on peräisin 1500-luvulta.

Tähti ja meripoika

102.

*Jahti 1900-luvun alkupuolella Inkoon selällä.
Soutuveneeseen asennettu purje nopeutti matkantekoa.*

*Halkojaalat olivat myös tuttu näky aikoinaan Inkoon vesillä.
Halkoja vietiin Helsinkiin, Turkuun ja Tukholmaan.*

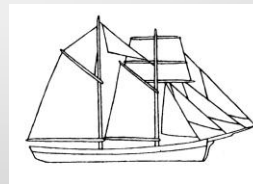
Varhaiskeskiajalla kauppaa käytiin ahkerasti Itämerellä, Suomen rannikolla ja Tallinnassa, jota tuolloin kutsuttiin Rääveliksi.

Tärkeä kauppatavara oli verka ja suola, jota vaihdettiin turkiksiin ja elintarvikkeisiin, voihin ja kalaan sekä traaniin eli hylkeenrasvaan, jota käytettiin lamppuöljynä.

1800-luvulla inkoolaiset talonpojat olivat usein myös purjealusten omistajia. Kuunarit, parkit ja kaljaasit purjehtivat kauppamatkoillaan Itämeren maiden satamiin myymään halkoja ja sahatavaraa.

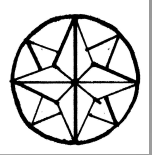
Saariston perheistä pojat lähtivät usein merille tienamaan leipänsä ja hankkimaan kokemuksia merestä.

103.

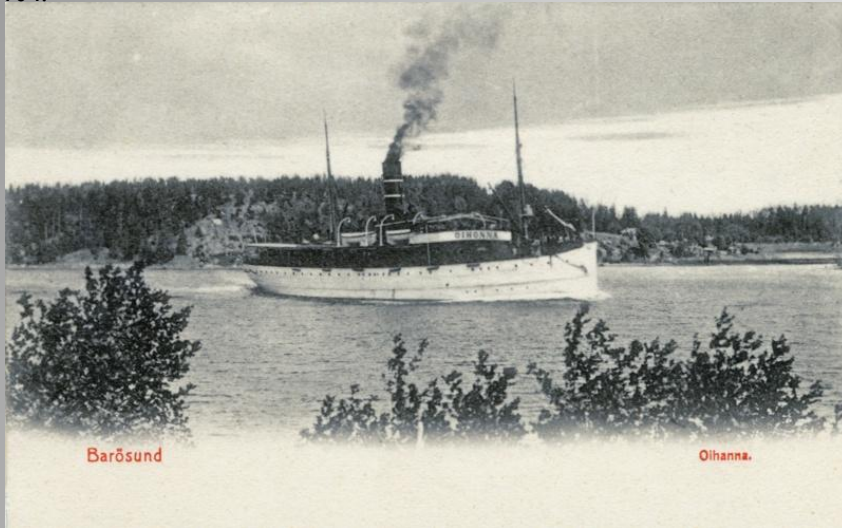

Kuunari, jonka etumaisessa mastossa on kaksi raakapurjetta.

Tähti ja meripoika

104.

S/s Oihonna liikennöi Helsingin ja Tukholman väliä. Reitti kulki Barösundin kautta. Säännöllinen laivaliikenne reitillä Tukholma – Turku – Helsinki – Pietari aloitettiin vuonna 1837.

105.

Höyrylaivayhteys Helsingin ja Turun välillä Inkoon Stensvikistä toimi kolmasti viikossa ja sen myötä levisi huvila-asutus Inkooseen 1860-luvulta lähtien. Vuosisadan lopulla höyrylaivojen tulo ja rautatien rantaradan valmistuminen vuonna 1903 tyrehdyttivät perinteisen purjelaivaliikenteen.

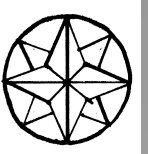
Storramsjön saarella Barösundissa oli punaiseksi maalattu luotsitupa, josta saattoi pyytää luotsin opastamaan laiva satamaan tai ulos merelle johtavalle väylälle. Luotsin tehtäviin kuului myös valmistaa ja huolehtia merimerkeistä, jotteivät ne purjehduskauden aikana siirtyneet pois paikaltaan.

Bågaskärissä oli myös luotsiasema. Se toimii nykyisin Meripelastusseuran koulutuskeskuksena. Seuran tarkoituksena on kehittää jokamiehen merenkulkutaitoja meripelastustyön ohessa.

Nykyisin Inkoon saaristo on vilkas kesänvietto-paikka. Inkoossa rakennetaan ja huolletaan yhä edelleen sekä purjeveneitä että moottoriveneitä.

Barösundin luotsitupa. Luotsit ovat pukeutuneet virka-asuihin. Rakennuksen seinään on kiinnitetty kaasulla toimiva merkkivalo. Kuva on vuodelta 1907.

Tähti ja meripoika

106.

Tytöt huuhtelevat verkkoja Gäsön laiturilla.

107.

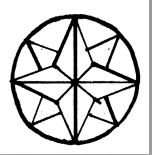

108.

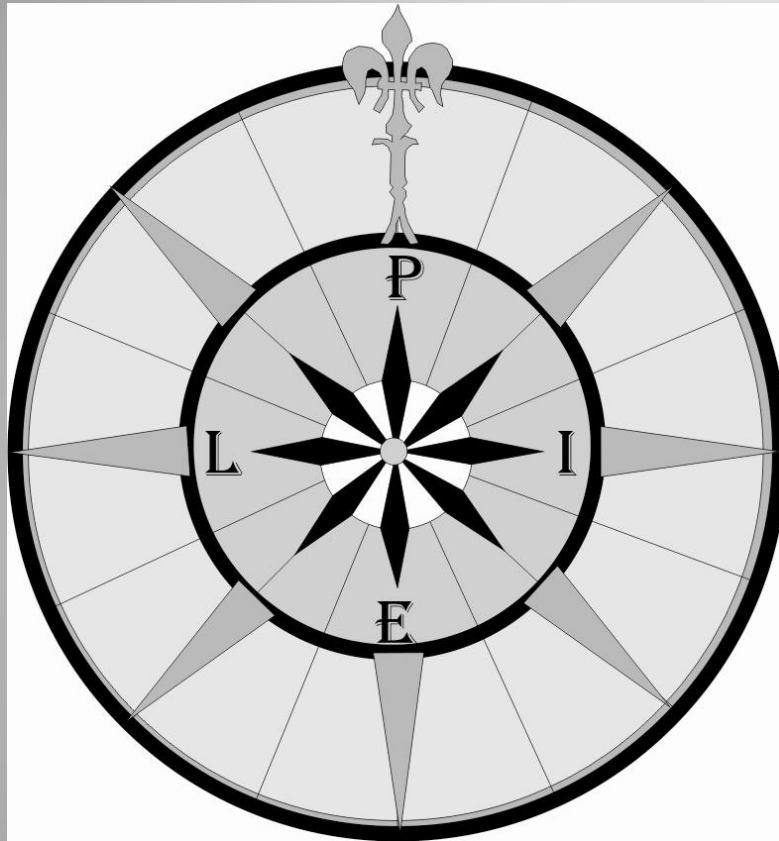

Johan Ferdinand Grönholm

Saaristolaisten liikkumista helpotti suuresti keskimoottorin tulo markkinoille 1920-luvulla. Kajuutat suojasivat huonolla säällä matkustajia ja tavaroita, mutta kippari tarvitsi öljytakin ja sydvästin suojakseen.

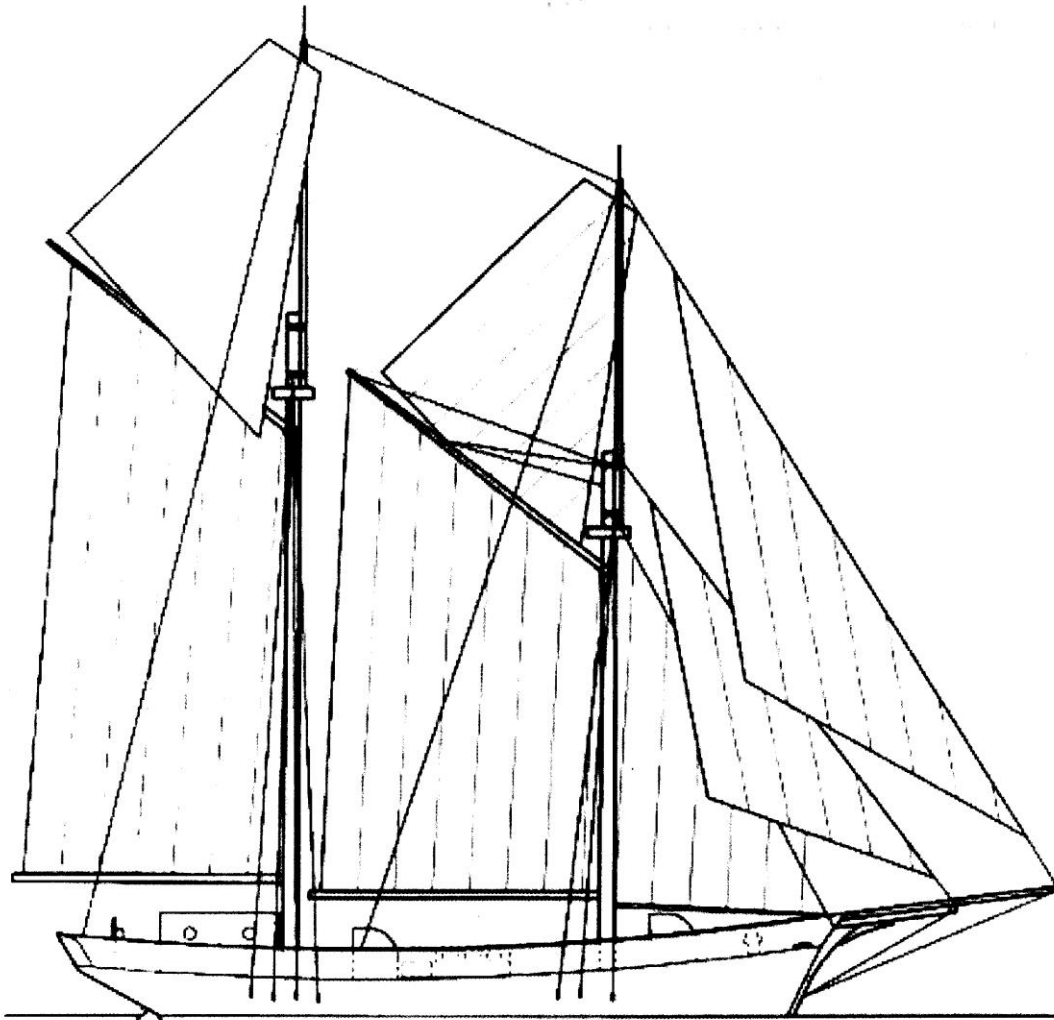
109.

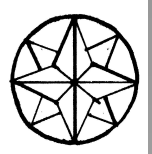
Kompassiruusu 1500-luvun mallin mukaan.

Kysymyksiä

1. Tutki Inkoon karttaa. Missä on maanviljelystä, missä karjanhoitoa ja missä kalastusta?
2. Mitä toimintoja on nykyisessä Inkoon venesatamassa? Miten aika on muuttanut satamaa? Millaista oli satamassa isoisän aikaan?
3. Mitä kauppatavaraa Inkoosta vietiin purjealuksilla Itämeren satamiin?
4. Millaisia tehtäviä luotsilla oli?
5. Ennen kompassia, merikarttaa ja navigaattoria osattiin merellä suunnistaa tähtien avulla. Mitä silloin piti tietää tähtikartasta?
6. Kalastajat olivat usein monitaitoisia. Mitä kaikkia taitoja oli hyvä osata?
7. Millainen on Gammelgårdenin kalastajatorppa?

Tähti ja meripoika

Oppilastehtäviä

1. Kaupantekoa

Maalaa tai leikkaa paperista kuva kauppiaasta, joka vaihtaa tuotteitaan verkaan ja suolaan. Kauppiaalla on vaihtotavarana eläinten vuotia, hylkeen ihraa, tervaa, mehiläisvahaa ja kalaa kuten Hämeestä tuotuja haukia!

2. Minun oma purjealukseni

Väritä oheisen kuvan kaljaasi, leikkaa se ja sijoita maalaamallesi merimaisemalle. Inkoolaiset kalastajat ja maanviljelijät omistivat yhdessä kaljaaseja ja parkkeja. Yhteisomistus kävi ilmi joidenkin laivojen nimistä kuten Fyra söner -kaljaasi. Muita inkoolaisten omistamia alusten nimiä olivat esimerkiksi: Skynda hem, Hoppets ankare, Lilla Fursten, kaikki kaljaaseja. Sitten oli vielä kuunari Nöjet.

Kardinaalimerkit

osoittavat
missä ilmansuunnassa
on kulkukelpoista vettä

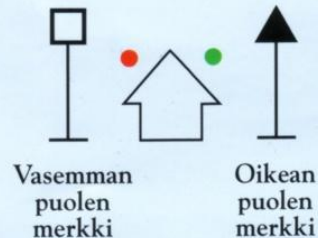

Lateraalimerkit

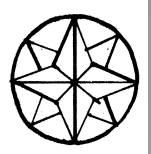
Punainen merkki jää
vasemmalle
ja vihreä oikealle,
kun kuljetaan merikarttaan
merkittyä väylän
nimelliskulkusuuntaa

Karttamerkit

Tähti ja meripoika

Oppilastehtäviä

3. Nukketeatteria

Maalaa ja leikkaa tukevasta paperista merirosvoja, kaappareita ja inkoolainen kuunari. Kiinnitä hahmot tikkuihin ja suunnittele Inkoon saaristossa tapahtuva laivan kaappaus. Esitä nukkenäytelmä koulussasi. Äänitä näytelmän tehosteääniksi merenaaltojen pauhua, salaman iskuja ja ukkosen jyrinää, lokkien kirkunaa ja merirosvojen kaameita huutoja.

4. Merimerkkejä

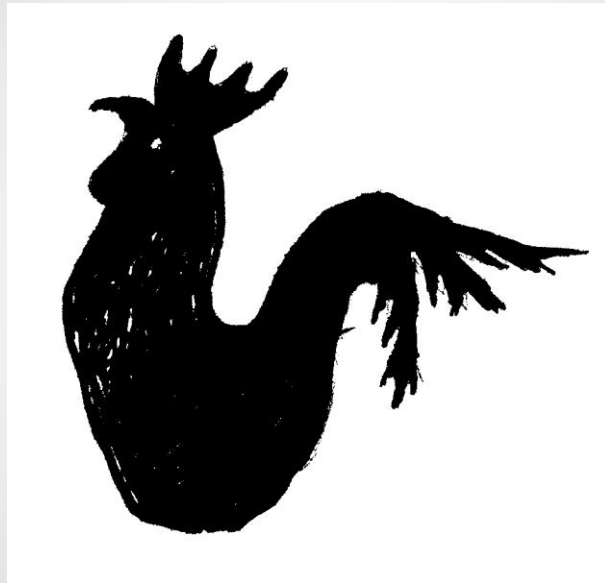
Tutki ja piirrä nykyisin merellä käytettävät merimerkit. Kokoa luokan merimerkit isoksi kokoomateokseksi luokan seinälle. Muista merkitä myös ilmansuunnat.

5. Oma kompassi

Suunnittele itsellesi oma kompassi.

Valistuksen kukko

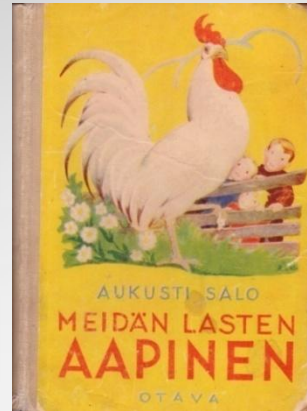
Valistuksen kukko

Koulu ja opetus

Meidän lasten aapinen vuodelta 1947. Aapisessa kerrotaan tarinaa aapiskukosta joka munii kilteille lapsille suklaamunia, mutta tuhmat ja laiskat lapset saavat maistaa karttakeppiä.

112.

Inkoon kirjasto, entinen kunnantalo. Lehtevien puiden paikalla on nykyisin kahvilan terassi. Koululaiset ovat tervetulleita kirjastoon.

113.

Miksi kaikki suomalaiset osaavat lukea? Suomalainen korkea kansansivistys on perua rippikoulun edellyttämästä lukutaidosta. Uskonpuhdistuksen jälkeen oli tärkeää, että kansalaiset oppivat lukemaan katekismusta ja raamattua.

Mikael Agricola, Turun piispa teki suurtyön kääntäessään Uuden Testamentin ja katekismuksen suomen kielelle vuonna 1548. ABC-kirjan hän oli saanut valmiiksi vuonna 1537. Kirkko vastasi pitkään kansalaisten lukutaidosta: naimalupaa ei herunut, jollei osannut lukea. Aluksi järjestettiin lukukinkereitä isoissa maalais-taloissa, jossa pappi tai lukkari opetti lapsia ja aikuisia lukemaan raamattua ja katekismusta.

Kinkeri-sana on muotoutunut muinaisruotsin sanasta ”gengiärhd tai gingerdh”. Alun alkaen sillä tarkoitettiin kuninkaalle tai piispalle valmistettua matkakestitystä. Kinkereitä järjestävässä maa-talossa oli myös tarjolla kestitystä uskonnollisen ohjelman ja lukemisharjoittelun ohella.

Valistuksen kukko

114.

114. Bedel för *Skolan i Bollsta* *dottern Lovisa Carol. Grönholm, 1830*

Ettf. nigg.	Bollst. ning.	U b c. Bok.	Luth. Cat.	Synod. Bef.	Cateches-Förklaring.					Skrift. Språk.	Hus- Lästn.	Davids Psalm.
					1 b.	2 b.	3 b.	4 b.	5,6 b.			
X	XX	XX	XXX	XXX	X	X	X	X	X		XX	XX
<i>1838 J. Stellan</i>												
<i>1840 H. H. H.</i>												
<i>1841 H. H. H.</i>												
<i>1842 H. H. H.</i>												
<i>1843 H. H. H.</i>												
<i>1844 H. H. H.</i>												
<i>1845 H. H. H.</i>												

Lovisa Carolina Grönholmin kinkeritodistus vuodelta 1830.

115.

Kuva kiertokoululaisista 1910-luvun lopulta Bollstan tilalta.

Kansakouluja perustettiin Suomeen 1850-luvulta lähtien. Sitä ennen käytiin kiertokoulua. Kiertokoulussa ei ole omaa koulurakennusta vaan opettaja on liikkunut kylästä toiseen opettamassa lapsia ja koulurakennuksena on toiminut joku kylän taloista tai pappila. Kierto-koulutoiminta alkoi Suomessa 1800-luvulla ja se lakkautettiin asteittain kansakouluasetuksen tultua voimaan 1860-luvulla.

Jo 1700-luvun alussa järjestettiin Inkoossa kristinopin opetusta pitäjäntuvalla. 1700-luvun puolivälissä päätettiin, että lapset heti jumalan-palveluksen jälkeen koottaisiin saamaan oppia lukutaidossa. Vanhemmat ja talonpojat joutuivat maksamaan sakkoa elleivät toimittaneet lapsiaan opetukseen.

Kinkereillä lukutaito sitten punnittiin; piti osata lukea katekismusta huoneentauluineen, synnintunnustus ja Daavidin psalmit. Lovisan kinkeritodistuksessa suoritusmerkinnät vasemmalta oikealle: Tavaaminen, lukeminen, Aapinen, Lutherin katekismus, synnintunnustus, katekismuksen selitykset, kirjoittaminen, huoneentaulu ja Daavidin psalmit.

Valistuksen kukko

116.

Barösundin vanha ruotsinkielinen koulu.

117.

*Själön saaristolaiskoulussa opetettiin
1-7-luokkalaisia yhdessä.*

1800-luvulla pitäjä oli jaettu opetuspiireihin ja lapset kävivät aina talvisin koulua siinä talossa, jossa kiertokoulun opettaja kulloinkin majaili. Kirjat olivat harvinaisia ja kalliita. Rihvelitaulu oli pitkään tärkein opetusväline lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan oppimisessa. Kun kouluja ryhdyttiin perustamaan, niihin perustettiin myös koulukirjastoja. Suomessa on myös koko maan kattava kirjastolaitos, joka mahdollistaa lukemisen harrastuksen kaikkialla Suomessa.

Yksityisten aloitteesta perustettiin ensimmäinen kansakoulu Fagervikiin vuonna 1852. Se oli ruotsin-kielinen. Ensimmäinen suomenkielinen kansakoulu perustettiin vuonna 1947 myös Fagervikiin ja vuonna 1964 Daliin, siis Merituulen koulu.

Barösundissa on toiminut alakoulu saaristolaislapsia varten. Koulu lakkautettiin syksyllä 2009. Saariston lapset kuljetettiin kouluun veneellä. Huonojen säiden valitessa lapset joutuivat joskus yöpymään kylässä. Kouluja ylläpiti aluksi kirkko ja yksityiset kansalaiset, usein kartanon omistajat. Nykyisin opetuksen järjestäminen on kuntien tehtävä kuten terveydenhoitokin. Ennen vanhaan ei ollut sosiaalihoitoa. Huutolaislapset jäivät muiden armeliaisuuden varaan.

Inkoolaisten harrastuksia

118.

Lintuharrastukseen kuuluu lintujen rengastaminen. Kuvassa kalasääsken poikanen saa renkaan jalkaansa Inkoon saaristossa vuonna 1982. Täysikasvuisen kalasääsken siipien kärkiväli saattaa olla jopa yli 160 cm.

119.

Kalastusta harrastetaan Marsjö-järven jäällä. Jäähän on tehty avanto kairalla ja pilkkionkeen on tarttunut hauki. Potkukelkan jalakset ovat pitkät, jotta kulku jäällä olisi turvallista.

120.

4H-kerholaisia Inkoosta 1950-luvulla. Koululaiset osallistuivat jo tuolloin monenlaiseen kerhotoimintaan. 4H-kerhot ovat yhä edelleen voimissaan eri puolilla Suomea.

Gammelgårdenin koululuokassa on säilynyt 1930-luvulta Hiljaisten harjoitusten tehtävävihko (Tysta övningar). Niiden avulla opettaja eriytti eri ikäisten lasten opetusta yhdysluokassa.

121.

Valistuksen kukko

Kysymyksiä

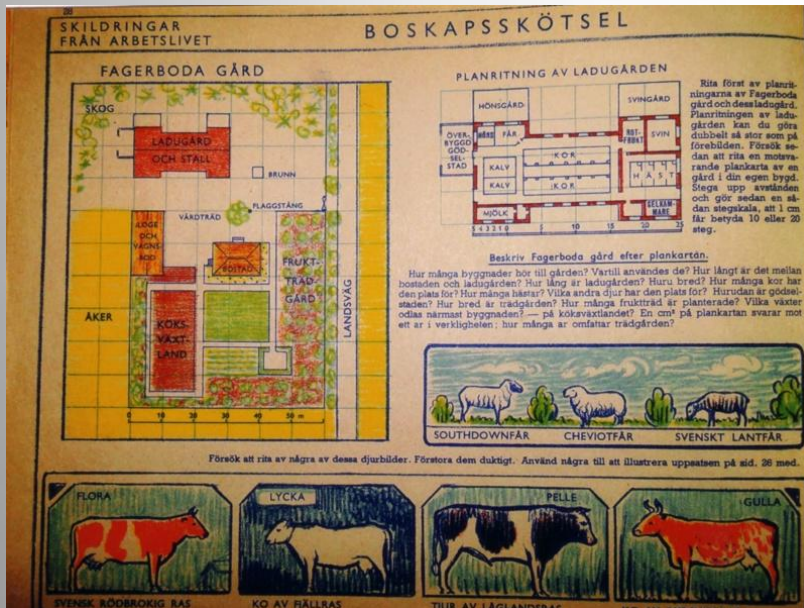
1. Miksi lukutaito on tärkeää? Missä opittiin lukemaan?
2. Miten kirkko vaikutti kansalaisten lukutaitoon?
3. Missä oli Insoon pitäjän ensimmäinen suomenkielinen koulu?
4. Miten saaristolaislapset pääsevät kouluun?
5. Mitenkä lukutaitoa arvioitiin ennenvanhaan?
6. Vertaa 1900-luvun alkuvuosina valmistettujen koulun kuvataulujen sisältämää kulttuurista tietoa tämän päivän oppikirjoihin.

122.

123.

Oppilastehtäviä

1. Entisajan koulussa

Gammelgårdenin koulumuseossa on näytteillä 1930-luvulta peräisin olevia vanhoja tehtävävihkoja, joiden parissa oppilaat työskentelivät omaan tahtiin. Vihkot ovat nimeltään ”Tysta övningar”, hiljaisia harjoituksia. Tutki hiljaisten harjoitusten tehtäviä ja suunnittele oma tehtäväsi jostakin Gammelgårdenin talosta tai esineestä.

2. Aapiskukko ja valistuksen kukko

Aapiskukko ja valistuksen kukko ovat sukulaisia. Molemmat symboloivat tiedon valoa. Rautaisia kukkoja on kiinnitetty myös kirkkojen torneihin pahaa karkoittavina vartijoina. Minkälainen olisi nykykoulun kukko? Rakenna risuista, kävyistä, oljesta ja rautalangasta oman koulusi kukkoveistos.

Esimerkki hiljaisesta harjoituksesta.

Tavoitteena oli oppia maatilan karjataloutta.

Kuvassa on maatilan pihapiiri ja navetan pohjapiirros.

Valistuksen kukko

124.

Kuvassa harjoitellaan kirjoittamista sulkakynällä. Sulkakynän kärki on leikattu viistoksi terävällä veitsellä. Kynän voi valmistaa myös kaislan varresta.

Oppilastehtäviä

3. Sulkakynä

Harjoittele sulkakynällä tai ruokokynällä kirjoittamista. Maailma näyttää nykyään aivan erilaiselta kuin 150 vuotta sitten Lovisa Carolina Grönholmin aikana. Kirjoita sulkakynällä kirje tulevaisuuden koululaiselle 150 vuoden päähän. Kerro, minkälaista koulua käyt. Minkälainen koulurakennus on? Mitä opit koulussa? Minkälaisia leikkejä leikit koulun pihalla? Suunnittele kirjekuoreen myös oma postimerkki.

4. Kun oppikirjoja ei ollut

Ennen vanhaan ei juurikaan ollut oppikirjoja, eikä näin olen värikuviakaan, mutta luokissa oli koulutauluja, havainnollisia taiteilijoiden piirtämiä ja maalaamia kuvauksia historian tapahtumista, luonnon ilmiöistä ja suomalaisista maisema-tyypeistä. Kun käyt Inkoon kirjastossa, tutki siellä esillä olevia vanhoja koulutauluja. Voit myös tutkia verkosta vanhoja suomalaisia maisematyypejä esittäviä koulutauluja osoitteessa: www.kulttuuriperintokasvatus.fi Valitse yksi kuvatauluista ja kirjoita siitä kertomus.

125.

Vihtori Ylisen maalaus, vanha koulutaulu, esittää elämää Uudenmaan saaristossa vuonna 1915.

Inkoo sota-aikana

126.

Sodan aikana miehet saattoivat päästä kotilomalle toukotöiden ajaksi. Traktorin perässä on äestyksessä käytetty rullaäes Hankmo. Aiemmin traktorin paikalla oli hevonen.

Prästgårdsbergetin rinteiltä otettiin ensimmäisen maailmansodan aikana rakennuskiviä linnoitustöitä varten. Kivet lohkottiin vanhaan tapaan kairaamalla käsin reikiä kallioon. Reikiin työnnettiin puutapit ja kaadettiin vettä päälle. Turvonneet tapit halkaisivat kallioista halutun kokoisia kivipaasia.

Sodat ovat koskettaneet inkoolaisia vuosien saatossa. Ruotsalaisten ja venäläisten välillä käytiin Elgsjöskatan tuntumassa ratkaisevia taisteluja vuonna 1789 Mauri Kustaa Armfeltin johdolla.

Toisen maailmansodan päätteeksi vuonna 1944 osa Inkoota ja Degerbytä jouduttiin vuokraamaan Neuvostoliitolle. Kymmenessä päivässä piti asukkaiden tyhjentää kotinsa ja ottaa eläimensä ja sijoittua aluksi tilapäismajoitukseen. Alue palautettiin Suomelle vuonna 1956 ja degerbyläiset ja inkoolaiset saattoivat muuttaa takaisin entiselle kotiseudulleen.

127.

Gammelgårdenin museoalueelle istutettiin vuonna 1940 Itsenäisyyden kuusi. Seitsemässä vuosikymmenessä se on kasvanut näin komeaksi. Mittatikkuna kuusen juurella seisoo seitsemänkymppinen kesäinkoolainen.

KUVALUETTELO

VALOKUVAT:

- * 1, 8, 11, 12, 22, 31, 36, 37, 39, 44, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 58, 60, 62, 63, 70, 71, 72, 73, 74, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 95, 114 Bo Grönholm
- * 106 Bo Grönholmin kotialbumi
- * 1, 53, 55, 61, 64 b., 67, 75, 76, 77, 79, 119, 120, 121, 125 Liisa Piironen
- * 2, 6, 40, 64, 105, 116 Kerstin Karlbergin arkisto
- * 42 (s. 78), 54 (s.), 66 (s.), 69 (s. 56) teoksessa Ingå, Fagervik, Degerby - En Västnyländsk Bygdekrönika sammanställd av Alf Brenner I, II. 1936 Ekenäs Tryckeri.
- * 9, 14, 27, 35, 43, 46, 47, 59, 93, 98, 99, 102, 103, 111 Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo, Raasepori
- * 17, 18, 23 Eve Wasström
- * 20, 21, 94, 96, 97, 104 G. Sundmanin kotialbumi
- * 24 Elise Päivinen
- * 29 Rafael Inbergin kotialbumi
- * 30 Emil Cedercreutzin museo, Harjavalta
- * 33 (s.), 34 (s.), 86 (s. 136), 112 (s. 88), 113 (s. 86) teoksessa Ingå i Bild - Inkoo kuvin. 1987 Ingå Sparbank 1867 - 1987 Inkoon Säästöpankki.
- * 41 Lolan Hindersonin kotialbumi
- * 45 Viljo Ahon kotialbumi
- * 89 Bo Rosenbergin kotialbumi
- * 92 Bengt Westerin kotialbumi
- * 100 Runar Spetsin kotialbumi
- * 101 Ola Brennerin kotialbumi
- * 108 Kuunari Ihana, Luvia 2010, oppimateriaali
- * 109 Merenkulkulaitos
- * 110 Rudolf Koivu 1945
- * 115 Alvar Svanbäckin kotialbumi
- * 117, 118 B. Lönegrenin kotialbumi

- * 122 (s. 21) teoksessa Suomen linnat - Savonlinnan iltapäivätoiminnan projekti 2008-2009
- * 123 Vihtori Ylinen 1915
- * 124 Leo Baarmanin kotialbumi

PIIRROKSET:

- * 10, 57, 65, 68, 78, 126 Liisa Piironen
- * 13, 107 Bo Grönholm
- * 19 Tiina Jäkärä

KARTAT:

- * 3, 7 Liisa Piironen
- * 5, 7, 39 Bo Grönholm
- * 25, 26 Valterri Bade
- * 28, 31 Wikipedia luettu 4.11.2010 ja 27.12.2010
- * 42 (s. 78) teoksessa Ingå, Fagervik, Degerby - En Västnyländsk Bygdekrönika sammanställd av Alf Brenner I, II. 1936 Ekenäs Tryckeri.
- * XY karttakuva Västerkullasta ja Hagasta KA:MMH:Inkoo B 13 a27/1-2) vuodelta 1766

LÄHDEKIRJALLISUUS:

- * Hiekkänen, Markus 2007. Suomen keskiajan kivikirkot. Helsinki: SKS.
- * Ingå i Bild - Inkoo kuvin 1987. Ingå Sparbank 1867-1987 Inkoon Säästöpankki.
- * Ingå, Fagervik, Degerby - En Västnyländsk Bygdekrönika I, II. sammanställd av Alf Brenner. 1936 Ekenäs Tryckeri.
- * Inkoon kirkko 2009. Inkoon seurakunta.
- * Kylä -keskiaikaa meren rannalla 2008. Espoon kaupunginmuseon tutkimuksia 10.
- * Kärnä, Antti (toim.) 1998. Kuninkaantie polkupyörällä. Tage Sundströmin matka Oslost Pietariin. Jyväskylä: Gummerus.

